

ACTIVITATEA EXTRAȘCOLARĂ DESFĂȘURATĂ DE CADRELE DIDACTICE BĂCĂUANE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

Cornelia Cucu

Venit la conducerea învățământului în 1897, Spiru Haret, considerând insuficiente măsurile luate până atunci în direcția lichidării stării de înapoiere culturală a maselor și preocupat de a găsi noi căi de eradicare a acestei situații, lărgeste atribuțiile școlii și concepe un întreg sistem instituționalizat, *sistemul extrașcolar haretist*, pus în slujba ridicării nivelului cultural al poporului prin educație.

Definiția haretiană a scopului învățământului include într-o singură unitate atât instrucția, cât și educația. „Scopul învățământului însă nu este numai instrucțiunea, ci și educația tinerimii, și aceasta a doua parte este mai importantă și mai greu de realizat decât cea dintâi”¹. Din această definiție se desprind două idei pedagogice: instrucția și educația ca două laturi inseparabile ale unui tot, pe de o parte, și precumpănirea însemnătății și dificultății activității de educație față de cea de instrucție pe de altă parte. Noțiunea de educație avea în vederile lui Haret un conținut complex, care cuprindea stimularea disciplinei, cultivarea modestiei, a respectului, a onestității, a curajului, a simțului de dreptate etc. Dar elementul central al noțiunii de educație îl constituie la Spiru Haret cultivarea dragostei față de patrie, „cea dintâi datorie a școlii, care ține înaintea oricărei alteia, este de a forma buni cetățeni și cea dintâi condiție pentru a fi cineva bun cetățean este de a-și iubi țara fără rezervă și de a avea o încredere nemărginită întrânsa și în viitorul ei”².

În acest sens, Spiru Haret preconiza o intensă activitate extrașcolară desfășurată de cadrele didactice atât în școală, cât și în afara școlii, propunând următoarele activități: case de economie în școli, biblioteca școlară, excursii, expoziții cu lucru de mână, serbări școlare la diferite sărbători naționale, școli de adulți, activitate în cadrul societăților culturale, presă, formații artistice ale ateneelor culturale.

1. Casele de economie școlară:

Ideea privind necesitatea ca învățământul să corespundă sarcinilor pe care le pune națiunea respectivă nu-și are valabilitate numai pentru perioada studiată,

¹ Emil Băldescu, **Spiru Haret în știință, filosofie, politică, pedagogie, învățământ**, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p. 222.

² **Ibidem**, p. 223.

ea are un caracter de permanență. Îmbunătățirea situației poporului prin instrucție și educație, înarmarea tineretului nu numai cu cunoștințe ci și cu deprinderi practice a constituit o preocupare permanentă pentru Spiru Haret. De aici, și eforturile lui și ale școlii românești din această perioadă în vederea formării unei gândiri economice la tânăra generație, prin înființarea *caselor de economii* în școli.

Respectând **Regulamentul** de funcționare a acestora, școlile băcăuane și-au constituit case de economie începând cu 1881, activitatea lor intensificându-se în jurul anului 1890. Așa cum rezultă dintr-un raport adresat la 10 mai 1904 Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor de către Școala de Fete Nr. 2, casa de economie de la această școală funcționa de la 1881 cu o întrerupere în perioada 1896-1899. Grija cu care conducerea școlii ținea evidența banilor depuși de eleve este confirmată de cele 7 dosare ale casei de economie existente în arhiva școlii³.

Seriozitatea cu care Olimpia Grigoriu, directoarea Școlii de Fete Nr. 2, privea activitatea casei de economii, rezultă și din adresa trimisă Feliciei Radu, directoarea Școlii de Fete Nr. 1 (fostă directoare a Școlii de Fete Nr. 2) și în care se menționează: „Controlând registrele casei de economie de pe timpul când ați fost directoare la această școală... am constatat că următoarele eleve se găsesc cu resturi nejustificate ca vărsate sau primite de la eleve”⁴. Datorită eforturilor institutoarelor de la această școală, sumele depuse vor crește an de an ca și numărul elevelor depunătoare. Astfel, în anul școlar 1902-1903 întâlnim 56 de depunătoare și 458,75 lei suma încasată, în anul școlar 1903-1904 numărul depunătoarelor era de 96, iar suma încasată de 835,95 lei, în anul școlar 1904-1905, 74 de depunătoare și 1249,5 lei, suma încasată⁵.

Centralizând activitatea casei de economie de la Școala de Fete Nr. 2, de la înființare și până la declanșarea Primului Război Mondial, adică perioada 1881-1914, găsim suma de 17.582,15 lei, deci elevele aveau „un frumos capital, necesar meseriei lor și nu vor fi nevoite să se împrumute” așa cum arăta Olimpia Grigoriu, directoarea școlii respective încă din 1905, în răspunsurile date la un chestionar trimis de minister și care solicita realizarea de monografii pentru casele de economie din școli⁶.

Activitatea caselor de economie școlară era urmărită permanent și de Revizorul Școlar Bacău. Astfel, procesul-verbal încheiat la Școala de Băieți Nr. 1 în 12 decembrie 1911 de inspectorul școlar pentru activitatea extrașcolară P. Volănescu-Buzău menționează: „Am inspectat și casa de economie și anume am luat toate registrele existente începând de la 1883-1884... inclusiv în ceea ce privește fracțiunile nerestituite depunătorilor... trebuie să se dea o cât mai mare

³ DJAN Bacău, **fond Școala Generală Nr.2**, dosar 1/1903-1904, f. 118.

⁴ **Ibidem**, f. 111.

⁵ **Ibidem**, dosar 1/1904-1905, f. 168.

⁶ **Ibidem**, dosar 1/1913-1914, f. 108.

dezvoltare operațiunilor casei de economie importanța ei fiind netăgăduită⁷. Același inspector consemna la 14 aprilie 1915, la aceeași școală: „Casa de economie merge cam slab. Aceasta se datorește și faptului că școala este așezată într-un cartier foarte sărac. Totuși, rog pe toți d-nii institutori să depună stăruință ca spiritul de economie să prinză mai cu folos și la această școală”⁸.

Existența casei de economii școlare este atestată și la Școala de Băieți Nr. 2. Astfel, la 13 aprilie 1915 procesul-verbal încheiat în urma controlului efectuat de Revizorul Școlar Bacău consemna: „S-a controlat casa de economie școlară care funcționează din 1881, începută cu 509,25 lei, iar în prezent are suma de lei 1984. Se pare că este cea mai puternică casa de economie școlară din oraș”⁹.

Ceva mai slab funcționa casa de economie de la Școala de Fete Nr. 1, conform procesului-verbal de inspecție din 23 octombrie 1914 care preciza: „Casa de economie din 1884 și până în 1902 are depuși 202 lei”. Alte documente consemnează ca dată a apariției „casei de economie la această școală anul 1899-1900 cu suma de lei 37. În 1902 sunt depuneri 43 lei”¹⁰.

2. Bibliotecile școlare:

Școlile au început să-și facă câte o mică bibliotecă la puțin timp după înființarea lor. Dar ca instituții, n-au fost generalizate și n-au beneficiat de o organizare proprie până la Spiru Haret, care, întrevăzând în bibliotecă un mijloc eficient de propășire culturală a românilor prin mijlocirea școlii a hotărât înființarea lor prin lege. În forma lui definitivă, acest prim regulament de funcționare a acestor așezăminte culturale a fost aprobat de Consiliul de Miniștri în august 1898 și prevedea înființarea treptată de biblioteci pe lângă școlile primare, secundare și superioare, indicând totodată căile de constituire a fondului de carte (cărți procurate de stat, județ sau comună, donații particulare, cărțile care constituiau proprietatea școlii în momentul înființării ei) și documentele de evidență ale acestuia, formele de activitate a bibliotecii, conducerea și controlul acestei instituții deosebit de utile.

Un rol important în formarea bibliotecilor școlare l-a avut Casa Școalelor înființată în 1890. Prin Casa Școalelor se tipăreau o serie de cărți din care se trimetea câte un exemplar și școlilor primare. Casa Școalelor va crea în 1910 Muzeul și Biblioteca Pedagogică, punând în sarcina acestora controlul bibliotecilor școlare.

Înființarea și activitatea *bibliotecilor școlare* în orașul Bacău a constituit o preocupare permanentă atât a conducerilor de școli cât și a Revizoratului

⁷ Idem, **fond Școala Generală Nr. 1**, dosar 1/1884, Registru procese-verbale de inspecție, f. 60.

⁸ **Ibidem.**

⁹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 19**, dosar 4/1914-1915, f. 32.

¹⁰ Idem, **fond Școala Generală Nr. 5**, Registru inspecții școlare 1914, f. 15; Registru inspecții școlare 1902-1948, f. 7.

Școlar. Astfel, documentele precizează că Școala de Băieți Nr. 2 (astăzi Școala „Al.I. Cuza”), în 1891 avea o bibliotecă de 47 de cărți, iar directorul Sava Ariton era poate „unul dintre cei mai culti institutori”¹¹. Procesul-verbal încheiat de revizorul școlar D. Scurei la 4 martie 1894, cu ocazia inspecției efectuate la Școala de Fete Nr. 1, menționează că: „școala are un început de bibliotecă din inițiativa doamnelor institutoare”¹². Treptat, prin donațiile făcute de Casa Școalelor, fondul de carte al bibliotecilor școlare va crește, lucru confirmat de adresa nr. 557 din 16 noiembrie 1899 prin care Revizoratul Școlar Bacău anunța conducerile școlilor „de numărul și titlul cărților trimise de minister pentru biblioteca școlii respective”¹³.

Înzestrarea bibliotecilor din diferite surse a avut și un mare neajuns, permițând pătrunderea și răspândirea în inventarul lor a unor cărți necorespunzătoare, inaccesibile sau chiar „vătămătoare”. În anul 1904, directoarea Olimpia Grigoriu menționa că în biblioteca Școlii de Fete Nr. 2 (astăzi Școala „Constantin Platon”) sunt 17 volume științifice, 23 literare, 55 didactice, 19 volume care nu pot fi clasate. Pe drept cuvânt remarca, în chestionarul trimis pentru întocmirea monografiei școlii, că „biblioteca aproape nu există”, în sensul utilității acesteia în procesul de învățământ, și că se compune „din buletine oficiale, situații cu tezaurul public, etc”¹⁴. Datorită strădaniei institutoarelor, în anul școlar 1916-1917 numărul volumelor la Școala de Fete Nr. 2 era de 156, numărul cititoarelor 55, volume citite 41. O creștere destul de rapidă a numărului de volume, având în vedere faptul că situația statistică din anul școlar 1914-1915 menționa 54 de volume și 39 cititoare¹⁵. Se confirmă astfel mențiunea din documentele școlii respective că „în această perioadă gustul de lectură al școlărițelor era dezvoltat prin citirea cărților existente în bibliotecă”¹⁶.

Deasemenea, o bibliotecă cu un număr mare de volume trebuie să fi avut și Școala de Băieți Nr. 1, prima școală băcăuană, având în vedere că primul ei director, Constantin Platon, era absolvent al Academiei Mihăilene, iar cât fusese student tradusese din diferite limbi apusene lucrări literare și cărți pentru necesitățile școlare. Rămas membru al Societății Literare a Academiei, avea și obligația de a sprijini dotarea școlilor cu cărți precum și realizarea de manuale școlare care lipseau la vremea respectivă. Așa apare **Manualul de gramatică românească** folosit în toate școlile din Moldova. De aici putem deduce, fără a greși, că, probabil, Școala de Băieți Nr. 1 și-a format o bibliotecă încă din

¹¹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 19**, dosar 2/1890-1891, f. 31.

¹² Idem, **fond Școala Generală Nr. 5**, Procese verbale de inspecție 1890-1902, f. 7.

¹³ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2**, dosar 8/1899-1900, f. 131.

¹⁴ **Ibidem**, dosar 1/1904-1905, f. 164.

¹⁵ **Ibidem**, dosar 2/1915-1916, f. 72; dosar 1/1915-1916, f. 3.

¹⁶ **Ibidem**, dosar 1/1905, f. 98-102.

vremea lui Constantin Platon. Distrugerea întregului fond arhivistic al școlii pentru această perioadă nu ne dă posibilitatea să cunoaștem mai multe date asupra acestei probleme. Ceea ce confirmă existența unei biblioteci mari la această școală este și procesul-verbal din 8 iunie 1918 în care se menționează: „mobilierul este distrus cu desăvârșire, arhiva, materialul didactic și biblioteca prădate”¹⁷.

Despre necesitatea organizării unei biblioteci a Gimnaziului de Băieți erau convinși directorul și cei doi profesori (Ștefan Constandache, Nicolae Corivan și Ioan Chiru) chiar din ziua deschiderii cursurilor. Nicolae Corivan arăta că școala trebuie să fie aprovizionată „cu cărți pentru formarea unei biblioteci...”¹⁸. În 1869 începuse să se adune deja unele cărți puse la dispoziția elevilor pentru studierea limbilor latină și franceză, precum și a algebrei. Între acestea se aflau operele scrise de Cornelius Nepos, La Fontaine, Voltaire. Cu sprijinul Revizoratului Școlar Bacău și a cadrelor didactice de la această unitate școlară, numărul volumelor a crescut semnificativ concomitent cu trecerea anilor. Nevoia de spațiu de la începutul secolului al XX-lea a determinat restrângerea activității în această privință, îngrămădirea bunurilor culturale în dulapuri, renunțarea la sala de lectură. În 1906, directorul școlii, răspunzând la un ordin ministerial, raporta că existau 560 volume provenite de la Ministerul Instrucțiunii Publice, donații particulare, de la Academia Română și prințul Ferdinand, care cu prilejul sărbătoririi a 25 de ani de la înființarea gimnaziului a donat școlii 48 de cărți pentru bibliotecă. Din totalul cărților, o treime erau scrise în limba română, iar restul în cele de circulație europeană. Între acestea se afla și ediția princeps din opera lui Voltaire. Societatea elevilor Liceului „Principele Ferdinand” (astăzi Colegiul Național „Ferdinand I”) avea și ea o bibliotecă de 170 de volume. Directorul remarca că la primăria orașului se afla „prețioasa bibliotecă beizadea C. Sturdza” solicitând transferarea acesteia la Liceul de Băieți. În încheierea raportului, Lascăr Veniamin, directorul liceului, propunea înscrierea la buget a banilor necesari procurării de cărți și construirii unui pavilion special pentru bibliotecă în curtea instituției cu un program de funcționare care să vină în sprijinul elevilor¹⁹.

Folosind cartea drept „armă de luptă” împotriva neștiinței, bibliotecile școlare au desfășurat, în rândul elevilor, dar și a populației adulte din Bacău, o activitate educativă prin care a fost stimulat gustul de citit, sentimentul curiozității, al setei de cunoaștere, s-au format convingeri etice, s-au corectat comportamente, a fost impulsionată puterea morală, fortificarea trăsăturilor pozitive de voință și caracter, trăirile patriotice, deschizându-se perspective noi luptei pentru o viață mai bună și mai demnă.

¹⁷ Idem, **fond Școala Generala Nr. 1**, dosar 1/1894, procese- verbale de inspecție 1894-1938, f. 66.

¹⁸ Idem, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar 1/1869, f. 7.

¹⁹ **Ibidem**, dosar corespondență 1891-1892, f. 33; dosar 5/1905, f. 141.

3. Excursii, concursuri școlare, serbări, expoziții:

Deși puține, documentele arhivelor școlare băcăuane confirmă preocuparea Revizoratului Școlar, a direcțiunilor de școli și a cadrelor didactice de a transforma *activitățile educative extrașcolare* (excursia, vizita, concursul, serbarea, expoziția) într-un mijloc eficient de educație civică. Astfel, o adresă din anul 1912 trimisă de Revizoratul Școlar către școlile orașului Bacău menționa: „vă rog a avea în vedere ca *excursiunile* ce urmează a se face sâmbăta după amiază, dacă vor fi făcute în raionul orașului pe la fabrici, muzee, monumente istorice etc., se va urma conform programei. Dacă însă aceste excursiuni vor fi făcute în afară de oraș necesitând timp mai îndelungat, atunci ele vor fi făcute dimineața, cursurile în acea zi fiind cu desăvârșire suspendate”²⁰.

În anul școlar 1915-1916, Școala de Fete Nr. 2 a organizat excursii la: Grădina Publică, Școala de Fete Nr. 1, podul de fier de pe Bistrița, Fabrica de Hârtie „Letea”, stupăria Teodorescu, Șerbănești, Mărgineni. Rostul acestor excursii era de cunoaștere a orașului și a împrejurimilor, de educare patriotică, de dezvoltare a gândirii elevilor pentru că „tot ce se explică și se întărește în mijlocul naturii, se pricepe mai ușor și fără oboseală, memoria reține mai bine, iar copiii sunt dispuși, mulțumiți și rămân cu amintiri plăcute”²¹.

O formă de stimulare a creativității elevilor, de educare patriotică, cetățenească prin spiritul lor competitiv erau *concursurile*, mai ales atunci când acestea erau însoțite de excursii cu vizitarea unor obiective istorice, culturale, economice. Elevii băcăuani au răspuns la solicitările Societății Științifice Literare „Tinerimea Română”, care organiza anual concursuri între elevii școlilor primare și secundare din țară, decernând „premiile la cei mai distinși”²². Concursuri se desfășurau și pe plan local, așa cum erau concursurile de istorie, organizate anual de „Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor”, secția Bacău. Un astfel de concurs, prilejuit de comemorarea a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare s-a desfășurat în anul 1904 la Școala de Băieți Nr. 2, cu participarea elevilor din toate școlile băcăuane²³.

În același scop, la indicația și sub îndrumarea lui Spiru Haret, au fost organizate numeroase *serbări școlare*, având ca scop aniversarea unor evenimente importante din istoria neamului, a unor personalități sau a unor evenimente din viața școlii respective. Astfel, la 24 Ianuarie 1903 la Școala de Fete Nr. 1 s-a ținut o „cuvântare arătând importanța zilei de 24 Ianuarie. În urmă a urmat recitarea de poezii și intonarea mai multor cântece naționale”²⁴. Ziua de 24 Ianuarie 1906 a fost sărbătorită la Școala de Fete Nr. 2 în mod festiv, având

²⁰ Idem, **fond Școala Generală Nr .2** , dosar 2/1912-1913, f. 76.

²¹ **Ibidem**, dosar 1/1915-1916, f. 3.

²² **Ibidem**, dosar 3/1899-1900, f. 307.

²³ **Ibidem**, dosar 1/1902-1903, f. 186.

²⁴ **Ibidem**, f. 110.

loc „o producție școlară cuprinzând cântece, poezii, piesă de teatru. La această producție au fost invitați și părinții elevelor”²⁵. O atenție deosebită s-a acordat festivităților din 24 Ianuarie 1909, când se împlinea o jumătate de secol de la constituirea statului național modern român, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza. Această „ocaziune nu a fost lăsată să treacă fără ca tinerimea școlară să fie deșteptată asupra însemnătății ei și să fie făcută să înțeleagă rostul actual al lucrurilor, în care alegerea de la 24 Ianuarie 1859 a fost un moment hotărâtor. La serbările organizate au participat și părinții pentru ca să tragă foloase din ele. Vorbirile au fost substanțiale și s-au întemeiat mult pe fapte; căci faptele petrecute în anii aceia și oamenii ce au luat parte la ele constituie sigur obiectul uneia din cele mai înălțătoare lecții ce se pot da, nu numai tinerimii, dar și unui popor întreg”²⁶.

Sărbătorirea unor personalități constituia prilejul organizării unor mari serbări, așa cum a fost în iulie 1904 când s-au împlinit 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare. Cu acest prilej la „Borzești, comuna Onești, acest județ, în ziua de 4 iulie a.c... toți Institutorii, Institutoarele, Învățătorii și Învățătoarele din județul Bacău... au fost prezenți în acea zi, ora 8 dimineața la Borzești, îmbrăcați în costum național curat, care e cerut de rigoare. Domnii Diriginți au fost însoțiți de câte un absolvent a acelei școale îmbrăcat curat național și cu pălărie de paie, cu panglică tricoloră națională. La acea serbare a asistat și Dl. Ministru al Instrucțiunii Spiru Haret”²⁷. Cu acest prilej batalionul micilor dorobanți, creat pentru prima oară în țară, în anul 1903, la Școala de Băieți Nr. 2 din Bacău, prin strădania directorului Sava Arion, „a înlocuit armata – plecată în manevre – defilând în fața ministrului Spiru Haret, în aplauzele miilor de oameni ce participau la acele serbări comemorative”²⁸.

Serbări se organizau și pentru strângere de fonduri în vederea ajutorării copiilor săraci, activități care prin conținutul și finalitatea lor contribuiau la educarea civică, la dezvoltarea spiritului de solidaritate cu cei aflați în dificultate. La 16 decembrie 1899 directoarea Școlii de Fete Nr. 1 anunța Revizoratul Școlar Bacău că „în înțelegere cu institutoarele acestei școli am organizat o serbare școlară... cu scopul de a veni în ajutorul copiilor sărace și a le îmbrăca”²⁹. Același obiectiv l-a avut și serbarea desfășurată la Școala de Băieți Nr. 2, în ziua de 14 martie 1904³⁰. Cu sprijinul Revizoratului Școlar și al Primăriei Bacău, Școala Inferioară de Meserii a organizat o serbare similară pe data de 14 iunie 1914, în grădina publică... avându-se în vedere că o parte

²⁵ **Ibidem**, dosar 1/1905-1906, f. 105.

²⁶ **Ibidem**, dosar 1/1908-1909, f. 14.

²⁷ **Ibidem**, dosar 1/1903-1904, f. 22.

²⁸ Grigore Grigorovici, **Bacăul din trecut și de azi**, Bacău, 1933, p. 61.

²⁹ DJAN Bacău, **fond Școala Generală Nr. 5**, dosar 2/1898-1899, f. 188.

³⁰ Idem, **fond Școala Generală Nr. 19**, dosar 3/1903-1904, f. 171.

din elevii acestei școale sunt cu desăvârșire lipsiți de mijloace și puși în imposibilitatea de a frecventa cursurile goi și desculți, considerând că școala n-are drapel cu care să poată ieși elevii la serbări naționale și cu ocazia altor evenimente la care trebuiește a lua parte”³¹.

Tot pentru sprijinirea elevilor lipsiți de posibilități materiale, dar și pentru educația moral-cetățenească a elevilor, Revizoratul Școlar Bacău, cu aprobarea ministerului, a acceptat „să se dea reprezentațiuni teatrale cu subiecte instructive, morale și patriotice în localurile școalelor primare, cu condiția ca pregătirea reprezentațiilor pieselor să nu împiedice ținerea cursurilor. Din venitul net a fiecărei reprezentații... 10% va fi pentru fondul copiilor săraci, de la școalele unde se reprezintă piesa...”³².

Un mijloc de stimulare la elevi a creativității și a spiritului competițional l-a constituit participarea la **expozițiile** de la sfârșitul anului școlar, organizate atât la nivel local cât și la nivel național. Un exemplu edificator este expoziția de la sfârșitul anului școlar 1912-1913 organizată de Școala Profesională de Fete „Principesa Maria” cu sprijinul Revizoratului Școlar și al Primăriei Bacău și care s-a bucurat de un real succes în oraș. Elevii Școlii Inferioare de Meserii din Bacău s-au remarcat și pe plan național, prin participarea la o serie de expoziții, unde au obținut medalii de aur și argint pentru obiectele realizate, multe dintre ele făcute cu ocazia absolvirii școlii. Astfel, „absolventul Eugen Comănescu au făcut pentru examen un cazan mic La Chupol, ce au fost dusu la expoziția agrară București și obținând medalia de aur în 1904”³³. În același an, 1904, „cu lucru executat de seria acestor elevi în examene și cu alte pregătite mai dinainte s-a expus la expoziția de științe obținând medalia de argint ca expozanți și colaboratori”³⁴. Alți 6 elevi „au absolvit în anul 1906 cu bun succes... prin ajutorul acestor elevi s-a dat concurs la lucrările Expoziției Naționale din 1906 și care lucrări au obținut medalia de aur și plachete de colaboratori”³⁵.

4. Școlile de adulți:

Primele încercări de organizare a **școlilor de adulți** în țara noastră apar în „Legea asupra învățământului primar și normal primar” din 1896 (P. Poni), conținutul activității acestora reprezentându-l materiile cursului primar. În anul 1904, Spiru Haret a dat acestor instituții o organizare unitară și a statornicit, pentru prima oară, normele după care ele trebuiau să funcționeze, acestea fiind incluse într-un document special numit „**Regulamentul pentru școlile de**

³¹ Idem, **fond Liceul Industrial de Băieți**, dosar 6/1910-1936, f. 19-20.

³² Idem, **fond Școala Generală Nr. 2**, dosar 2/1913-1914, f. 59.

³³ Idem, **fond Liceul Industrial de Băieți**, dosar 1/1899-1912, Registrul matricol, f. 9.

³⁴ **Ibidem**, f. 5.

³⁵ **Ibidem**, f. 13.

adultți”, stabilindu-se trei tipuri de asemenea școli³⁶:

a) *Școli de adulți de curs primar* cu două secții: *secția analfabeților* în care se predă scris-cititul și aritmetica și *secția știutorilor de carte* în care se predau cele mai importante probleme din programa învățământului primar;

b) *Cursuri libere* destinate completării culturii generale ;

c) Școli de adulți destinate *completării instrucțiunii ucenicilor din fabrici, ateliere și prăvălii* și care urmau să funcționeze pe lângă școlile de meserii și comerciale urbane.

O preocupare a Revizoratului Școlar și a conducerii unităților de învățământ băcăuane a constituit-o organizarea și coordonarea activității școlilor de adulți ca o condiție pentru înlăturarea analfabetismului și punerea în aplicare a principiului învățământului primar (părinții știutori de carte erau interesați ca și copiii lor să învețe).

Cursurile de adulți au început să funcționeze, în mod organizat, atât la Școala de Băieți Nr. 1, cât și la Școala de Băieți Nr. 2, în preajma anului 1900, când s-a înființat câte un centru de pregătire a tineretului, cu mai multe secții, în orele de după amiază. Astfel, în raportul trimis Ministerului Instrucțiunii Publice și Cultelor, la 31 octombrie 1908, directorul Școlii de Băieți Nr. 2, Sava Ariton, menționează că în cadrul acesteia se fac „cursuri de pregătire cu analfabeții, cursuri cu cei care nu au terminat școala primară și cursuri profesionale-secția comercială”. Documentul menționează și numărul celor care frecventau aceste cursuri: 18 la cursul de analfabeți, 18 la cursul primar neterminat și 33 la secția comercială³⁷. Director la toate secțiile, începând cu anul 1904, a fost profesorul de istorie D.D. Pătrășcanu de la Liceul de Băieți „Principele Ferdinand”. Existența „școlii de adulți” este menționată și la Școala de Băieți Nr. 1, deși documentele păstrate sunt foarte puține. Într-un proces-verbal din 14 aprilie 1915, revizorul școlar P. Volănescu-Buzău menționează: „D-I N. Bibiri este institutor la Școala de Adulți și depune mult zel pentru succesul ei. Asemeni și ceilalți institutori, cărora le aduc la toți cele mai călduroase mulțumiri și distinse laude. La această școală am găsit pe D-nii D. Gheorghiu, Cârjă și Scutărescu, care au profesat și în învățământul rural, și cari au lăsat dungi de strălucitoare lumină în pătura țărănească. Dânșii au la activul d-lor fapte de înalt preț, cari nu vor peri și cari le dă dreptul la o eternă recunoștință din partea țăranilor căzuți în mâini de apostoli, ca acestor învățători. Îi rog să facă să înflorească de fericire și orașenii băcăoani după cum au înflorit și trăiesc în fericire țăranii de la Ogrăzi, Pufești, Buhuși, Berești”³⁸. Și în alte documente găsim aprecieri similare care atestă participarea cadrelor didactice de la Școala de Băieți Nr. 1 la activitatea Școlii de Adulți. Cea mai înaltă apreciere vine din partea Ministerului Instrucțiunii Publice, așa cum rezultă din procesul-verbal încheiat cu ocazia inspecției efectuate la această școală în ziua de 14

³⁶ DJAN Bacău, **fond Primăria Bacău**, dosar 51/1860, f. 79.

³⁷ Idem, **fond Școala Generală Nr. 19**, dosar 1/1900-1901, f. 38; dosar 4/1908-1909, f. 112.

³⁸ Idem, **fond Școala Generală Nr. 1**, dosar Procese-verbale de inspecție 1894-1938, f. 60.

iunie 1916: „Se aduce mulțumire din partea Onor Minister D-lor N. Bibiri, D. Gheorghiu și N. Constantin, institutori la această școală pentru că au predat cursuri la școala din localitate în cadrul școlii de adulți și numai datorită dragostei ce poartă educațiunii poporului au făcut acest plus de muncă”³⁹.

Din necesitatea obiectivă de a răspândi știința de carte în rândul populației de sex feminin, care înregistra un procent mai ridicat de neștiutori de carte, comparativ cu numărul bărbaților analfabeți, au apărut „școlile de adulte”, care au funcționat după modelul „școlilor de adulți”, pe lângă cele două școli primare de fete existente la Bacău: Școala de Fete nr. 1 și Școala de Fete Nr. 2. Revizorul școlar P. Eugen Stoica, cu ocazia inspecției din 18 noiembrie 1902, efectuată la Școala de Fete Nr. 1, menționează că „întregul corp didactic lucrează cu tragere de inimă pentru progresul școlii. Doamnele institutoare de la această școală, iau o parte însemnată în predarea cursurilor la școala de adulte, secția complementară, pentru care le aduc mulțumiri și laudă”⁴⁰. La Școala de Fete Nr. 2, „școala de adulte” a funcționat în anul școlar 1902-1903 cu „secția analfabetelor cărora li s-au predat cunoștințe elementare de scris-citit, aritmetică, religie și lucru de mână”⁴¹.

O confirmare a implicării Revizoratului Școlar în organizarea și coordonarea școlilor de adulți din Bacău o constituie următorul document din 23 octombrie 1912 semnat de Alexandru Turculeț și adresat Revizoratului Școlar: „Subsemnatul Turculeț Alexandru, domiciliat în Urba Bacău, cu profund respect vă rog să bine voți a-mi iscăli Dumneavoastră un Certificat de absolvire cu Nr. 72, al Comisiunii examinatoare al Școlii de Adulți, făcându-mi necesitate spre a-l înainta la Direcția Căilor Ferate Române, și care nu e valabil fără semnarea D-voastră”⁴².

5. Societăți culturale, presă:

Bacăul de odinioară rămâne în amintirea noastră doar ca un oraș monoton, cu ploi și deziluzii apocaliptice, cu un „splendid” bulevard al gării, inundat de praf și de noroi toamna și primăvara, cu straniul cântec al fanfarei din grădina publică și catedrala cenușie, căzută în paragina uitării.

Dincolo de imensa tristețe bacoviană, a pulsat însă, în oraș, o viață spirituală intensă și agitată, cu alese înfăptuiri și gânduri frumoase.

Trebuie subliniat faptul că în perioada analizată, școlile băcăuane, și în special Liceul „Principele Ferdinand”, au avut ca profesori pe câțiva oameni de cultură de mare prestigiu național: Garabet Ibrăileanu, Grigore Haralambie Granda, Mihai Carp, Gheorghe Dima, D.D. Pătrășcanu. Marele istoric Vasile Pârvan a fost numit, în 1905, profesor de limba latină la această școală, dar nu a funcționat întrucât i s-a acordat un concediu de 2 ani pentru perfecționarea

³⁹ **Ibidem**, f.63

⁴⁰ Idem, **fond Școala „Alexandru cel Bun”**, dosar 2/1902-1903, f. 15.

⁴¹ Idem, **fond Școala Generală Nr. 2**, dosar 1/1902-1903, Corespondență, f. 202.

⁴² Idem, **fond Inspectoratul Școlar Bacău**, dosar 1/1911-1912, f. 320.

studiilor în străinătate⁴³. Merită să fie amintit și profesorul de științele naturii Lascăr Veniamin, fost elev al lui Grigore Cobălcescu.

Posedând o cultură vastă și având vederi largi asupra timpului în care trăiau, aceste cadre didactice, la care se adaugă și altele, au desfășurat o intensă activitate culturală în orașul Bacău, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Prima societate culturală s-a înființat în anul 1867 cu denumirea **Societatea pentru învățarea poporului român**, societate la a cărei activitate și-au adus contribuția Gh. Movileanu, C. Platon, Șt. Constandache etc.⁴⁴.

În anul 1884 s-a înființat **Societatea oamenilor care știu a cetii**, care scotea și o revistă intitulată *Mica revistă* (1886), și din care au apărut numai două numere. În statut se precizau următoarele obiective:

„A stăruii pentru ca poporul român să învețe carte...

A încuraja cu ajutorii pe copiii ce se disting în școli...

A ține cursuri pentru instruirea adulților...

A organiza conferințe...

A înființa o bibliotecă pentru uzul general al publicului...⁴⁵.

Cu această publicație se poate vorbi de începutul revistelor și ziarelor cu preocupări culturale la Bacău. Printre membrii fondatori se număra și profesorul Ioan Chiru. *Mica revistă* rezuma în primul număr conferințele publice gratuite:

- Ioan Chiru, profesor de gimnaziu, despre „*familie și contabilitate*”;
- Constantin Platon, profesor, despre „*binefacerile culturii*”;
- Ștefan Constandache, profesor de gimnaziu, despre „*instrucțiune și educație*”;
- Panait Topliceanu, profesor de gimnaziu, despre „*explorațiuni și fenomene polare*”;
- Emil Manoliu, institutor, despre „*limbă în genere*”⁴⁶.

Din inițiativa profesorilor de limba română s-a organizat, în 1901, **Societatea de lectură** cu scopul de a dezvolta la elevi pasiunea pentru munca intelectuală și a-i convinge să-și dăruiască întreaga putere de muncă și toate cunoștințele dobândite luminării poporului⁴⁷.

O influență deosebită a exercitat-o și societatea **Ateneul** care își propunea să ridice nivelul cultural al băcăuanilor. Ea avea ca președinte pe Nicolae Corivan, fost director al gimnaziului mai bine de 27 de ani⁴⁸.

⁴³ Idem, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar Corespondență, 1905-1906, f. 2.

⁴⁴ Grigore Grigorovici, **op.cit.**, p. 87.

⁴⁵ Marin Cosmescu, **Preocuparea pentru înființarea unor biblioteci publice în Bacău**, în *Almanahul „Veteranul de Război”- Bacău 590*.

⁴⁶ Gheorghie Pătrar, **Publicațiile periodice băcăuane 1867-1967. Bibliografie monografică**, Biblioteca Municipală Bacău, 1969, p. 208-209.

⁴⁷ DJAN Bacău, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar Corespondență 1906-1907, f. 57.

⁴⁸ Grigore Grigorovici, **op.cit.**, p. 87.

În anul 1909 s-a înființat *Societatea pentru studiul pedagogic și psihologic al copiilor*, care a scos mai mulți ani *Buletinul pedagogic*. Activitatea acestei societăți era coordonată de Grigore Tăbăcaru. Mai târziu societatea a funcționat sub numele de *Societatea pentru studiul și protecția copiilor*. Ținea conferințe și publica revista *Pedagogia experimentală*⁴⁹.

În anul 1912, profesorul Eugen Revent de la Liceul „Principele Ferdinand” a înființat *Casa de sfat și cetire „Costache Negri”*, care dispunea și de o bibliotecă, editând și revista *Chemarea*⁵⁰.

Ca urmare a înființării în 1891 a societății *Liga pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor*, cu sediul la București, un număr mare de fruntași ai vieții publice din Bacău s-au întrunit pe data de 21 iunie 1891, în localul gimnaziului local, punând bazele *Secțiunii Ligii Culturale în orașul Bacău*. Primul comitet al secției era format din D. Rosetti-Tescanu, ca președinte, iar ca membri Ioan Chiru, N. Corivan, D. Scurei, C. Platon, I. Broșteanu, Toma Tăbus, N. Bibire, Gh. Jovianu, profesori și institutori la școlile din Bacău. Scopul societății era de a întreține relații culturale cu românii din teritoriile românești aflate sub dominație străină⁵¹. Secția Bacău a *Ligii Culturale* este una dintre primele secții ale Ligii înființate în 1891, când s-a constituit și secțiunea centrală din București, fiind recunoscută „persoană morală” prin legea publicată în *Monitorul Oficial* din 1907. Secția locală a Ligii Culturale a scos în anul 1910 revista intitulată *Liga Culturală*, condusă de membrii comitetului secției, revistă la care au activat numeroși profesori și institutori, fruntași ai vieții publice din Bacău⁵².

În afară de activitatea publicistică depusă în ziarele și revistele societăților menționate, cadrele didactice băcăuane din această perioadă sunt prezente și în alte publicații. Astfel, îl întâlnim pe institutorul Gheorghe Movileanu ca „garant răspunzător” la ziarul *Zorile* (1867-1868) iar pe profesorul Ștefan Constandache în comitetul de redacție al acestui ziar, „ziar nou, cu idei și dorințe noi, și care milita pentru libertatea presei, împotriva tendințelor retrograde și afirmarea ideilor noi democratice”⁵³.

În perioada 1870-1880 apare, la Bacău, *Gazeta de Bacău*, a cărui prim director a fost profesorul Constantin Platon, ziar la care colaborau și alte cadre didactice, precum Gheorghe Movileanu, D. Andreescu etc.⁵⁴. În anul 1876, un grup de intelectuali băcăuani, printre care și profesorii Constantin Platon, Ștefan Constandache, institutorii G. Dumbravă, D. Andreescu, au pus bazele unui ziar

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ Gheorghe Pătrar, *op.cit.*, p. 127.

⁵¹ Grigore Grigorovici, *op.cit.*, p.91-92.

⁵² Gheorghe Pătrar, *op.cit.*, p. 118.

⁵³ *Ibidem*, p. 12.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 16.

intitulat *Bacăul*, care „avea în program principiul că numai suveranitatea poporului liber și sincer consultat, să dirijeze toate afacerile statului”⁵⁵. Între anii 1883-1884, este editată gazeta *Vocea democratică*, director fiind Constantin Platon, publicație ce își propunea propagarea ideilor democratice⁵⁶. În perioada 1884-1886, apare ziarul *Ecoul Băcăului*, director fiind C.V. Ficșinescu, institutor și revizor școlar. Se ocupa de probleme economice și școlare⁵⁷. Între anii 1887-1888, Băcăul beneficiază de *Renașterea Băcăului*, din al cărui comitet făcea parte și profesorul Constantin Platon și care, în primul număr, proclama „suveranitatea națiunii în conducerea statului”⁵⁸. În paginile acestor publicații se remarcă activitatea profesorului Constantin Platon, „ctitorul învățământului băcăuan”, care este prezent cu articole de atitudine față de cei care nesocoteau pregătirea școlară sau pentru viață, încurajând orice inițiativă menită să apere dreptul la educație.

În anul 1903, Emil Rey editează publicația *Crainicul*, în care a debutat ca scriitor profesorul de istorie de la Liceul de Băieți „Principele Ferdinand”, D.D. Pătrășcanu, după cum menționează M. Sevestos într-un articol publicat în *Ateneul cultural*, nr. 13 din 1926⁵⁹. Între anii 1913 și 1914, apare ziarul *Vestea* la care colaborau numeroase cadre didactice și care, în afară de problemele sociale, politice, administrative, acorda un spațiu larg și lucrărilor beletristice, precum și problemelor școlare⁶⁰. Numeroase cadre didactice au colaborat și la ziarul *Curierul Băcăului*, apărut în timpul Războiului Reîntregirii Neamului (1914-1918), care în primul număr chema băcăuanii să fie pregătiți să-și facă datoria față de țară⁶¹.

În afară de colaborarea la revistele societăților culturale, cadrele didactice băcăuane au colaborat și la alte reviste, cum ar fi revista *Femeia* (1868-1873), care a avut un larg ecou în rândul cititoarelor din Bacău: „multe femei au învățat abecedarul din această revistă, unde se puteau găsi sfaturi practice de comportare în societate, informații culturale”⁶².

O revistă cu un larg ecou în rândul cadrelor didactice din Bacău a fost *Revista economică și culturală* (1909-1910), al cărei director a fost institutorul C. Nădejde. Revista se ocupa de probleme pedagogice, istorice, culturale, economice⁶³.

În perioada studiată, cadrele didactice din Bacău au scos o serie de *anuale*, prin care căutau să facă cunoscută, să popularizeze activitatea școlii respective. Merită menționate *Anuarul Gimnasiului din Bacău* (1867-1868) și *Anuarul Liceului „Principele Ferdinand”* din 1902-1903, 1908-1909, 1910-

⁵⁵ *Ibidem*, p. 26.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 27.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 30.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 40.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 50.

⁶¹ *Ibidem*, p. 51.

⁶² *Ibidem*, p. 110.

⁶³ *Ibidem*, p. 124-126.

1911, 1911-1912, 1913-1914⁶⁴.

Pe lângă preocuparea de a trezi la elevi dorința și pasiunea de muncă intelectuală, unele cadre didactice au căutat să stimuleze interesul elevilor pentru practicarea sportului. Profesorii Liceului de Băieți „Principele Ferdinand” au inițiat și susținut începând cu anul 1904, *Societatea de gimnastică*. Deși funcționa pe lângă școală, în rândurile ei activau, alături de elevi și profesori, ofițeri sau alte categorii de locuitori ai Bacăului⁶⁵. Elevii liceului, membri ai acestei societăți, care au făcut parte din echipa de oină, au câștigat în 1908, locul I la concursul organizat pe țară⁶⁶.

Provincia, deci „țara”, ne apare ca o carte deschisă pentru cunoașterea și înțelegerea în profunzime a actului cultural tradițional. Funcția de absorbție a valorilor băcăuane s-a datorat, în primul rând, apariției (uneori efemere) de reviste, ziare, societăți culturale în jurul cărora s-a format un climat care a întreținut o anumită efervescență spirituală și la care cadrele didactice ale vremii și-au adus o contribuție semnificativă.

Studiul prezentat reflectă o activitate umană deosebit de importantă desfășurată la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. El reliefează activitatea cadrului didactic îndrăgostit de meseria lui – învățător, institutor, profesor, director, revizor școlar – și care nu s-a limitat numai la munca desfășurată în interiorul clasei, cu elevii lui, ci a simțit nevoia să se implice și în activitatea extrașcolară, în viața socială, convins fiind că școala reprezintă principalul factor de propășire a neamului românesc.

L'activité extrascolaire déroulée par les cadres didactiques de Bacău à la fin du XIX-ème siècle et au début du XX-ème siècle Résumé

Dans cet article, l'auteur présente certains aspects de l'activité extrascolaires déroulée par les cadres didactiques de Bacău, à la fin du XIX-ème siècle et au début du XX-ème siècle.

L'étude présente l'activité du cadre didactique épris par son métier – instituteur, professeur, directeur, réviseur scolaire – qui ne s'est pas limité seulement au travail déroulée en classe avec ses élèves, mais il s'est impliqué aussi dans l'activité extrascolaire, dans la vie sociale, étant convaincu que l'école représente le principal élément de progrès du peuple roumain.

Voici les principales modalités par lesquelles les écoles primaires, le gymnase et le lycée de la ville de Bacău ont essayées de mettre en application le système extrascolaire préconisé par Spiru Haret: les bibliothèques scolaires, les maisons d'économie scolaire, les excursions, les concours, les fêtes, les expositions, les écoles pour les adults, les sociétés culturelles, la presse.

⁶⁴ **Ibidem**, p. 199-200.

⁶⁵ DJAN Bacău, **fond Liceul „George Bacovia”**, dosar Corespondență pe 1906-1907, f. 85.

⁶⁶ Petre Popescu, Ion Grigoriu, Dumitru Zaharia, **Monografia Liceului „George Bacovia”**, Bacău, 1967, p. 37.